

Karasu'nun Sesi: Mesta Karasu Vadisi Sözlü Kültürü

Kitap Tanıtımı / Book Review

HATİCE SİNEM ÖLMEZ*

* Yüksek Lisans Öğrencisi / Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Halkbilimi Ana Bilim Dalı, İzmir/TÜRKİYE, sinem.585@hotmail.com, ORCID: 0009-0008-9990-913X

Gönderilme Tarihi | Date Applied: 20/12/2024

Kabul Tarihi | Date Accepted: 14/01/2025

Kitap Tanıtımı | Book Review

Göç; dinî, siyasi, iktisadi, sosyal veya başka nedenler dolayısıyla insan topluluklarının yaşamlarının tamamını veya bir kısmını geçirmek üzere bir yerleşim bölgesinden başka bir bölgeye yerleşerek gerçekleştirdikleri coğrafi yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmaktadır. (Akkayan 1979, s. 21). Demografik büyüklüğü ve kapsadığı coğrafyanın genişliği dikkate alındığında Balkanlar'dan Türkiye'ye gerçekleşen göçlerin dünya tarihinin en büyük göç hareketlerinden biri olduğunu ifade etmek mümkün görünmektedir. Özellikle son iki yüzyıllık süreçte gelişen tarihî olaylardan beslenen ve bölgenin siyasi tarihiyle de doğrudan ilintili olan Türk göçlerinin değişen aralıklarla ancak sistematik olarak devam etmesinin birtakım nedenlere dayandığı ifade edilebilir. (Akgün 2024, s. 19). Cumhuriyet döneminde Bulgaristan Türkleri olarak adlandırılan topluluk için de belli tarihlerde göçlerin yoğunlaştığı ve bu göç dönemlerinin gelen göçmen profilinin belirlenmesinde zaman içerisinde bir ölçüt hâline geldiği görülmektedir. Bulgaristan'dan Türkiye'ye kitlesel göçler üç ana akım hâlinde 1950'den sonra gerçekleşmiş ve 1950 öncesi Bulgaristan doğumlu göçmen varlığı ile birlikte çok ciddi bir büyüklüğe ulaşmıştır. 1950-1951 Göçü, 1968-1978 Antlaşmalı Göçü ve son olarak 1989 Göçü Bulgaristan'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik ciddi göç hareketleri olmuştur (Akgün 2024, s. 24). Bulgaristan Türklerinin 1950-1951 yıllarında Türkiye'ye gelmesi süreci ile beraber bu alanda birçok çalışma yapılmıştır. Tarihî sürecin aktarılması, kimlik aktarımı ve folklorik unsurların korunması, göç kavramı ile beraber düşünüldüğünde sosyal ve ekonomik etkilerin değerlendirilmesine ışık tutan bu çalışmaların günümüzde de yapıldığı görülmektedir.

Bulgaristan Türklerinin sözlü kültür unsurlarını ele alan son çalışmalardan biri "*Karasu'nun Sesi: Mesta Karasu Vadisi Sözlü Kültürü*" adlı kitaptır. 1950'de Bulgaristan'ın Nevrekop kasabasının Fustana köyünde doğan Necil Şükrü Aydın, 1951'de ailesi ile birlikte Türkiye'ye göç etmiş ilk ve ortaokulu İzmir'de lisans eğitimini ise 1974'te Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde tamamlamıştır. Uzun yıllar öğretmenlik yapan N.Ş. Aydın tarafından KIBATEK Yayınları kapsamında Bassaray Matbaası tarafından Ağustos 2024'te yayımlanan bu kitabın kapak tasarımı Mine Gülşen'e aittir. (Akgün 2024,s. 40; Aydın 2024, s. V)

Yazar Necil Şükrü Aydın eserinin ön sözünde bu kitabın hazırlanma ve yayın aşamalarını şu sözlerle açıklamıştır: "*Çalışmalarına 1973-1974 yıllarında, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde bitirme tezi olarak hazırladığım 'Batı Trakya (Radoplara) Karasu Vadisi Türk Köyleri Ağzı' ile başladım. Daha sonra bölgeye bizzat giderek çalışmalarımı sürdürdüm. Ortaya çıkan verileri, konu genişliği ve çeşitliliği nedeniyle iki kitapta toplama gereği duydum. Birinci kitap, Balkanlardaki Anadolu: Fustana ve Çevresi adını taşıyor.*" (Aydın 2024, s. VII-VIII). Bu bilgilerden bu kitabın, N.Ş. Aydın'ın ikinci çalışması olduğu anlaşılmaktadır.

Kitap, yazarın öz geçmişi (s. V), ithaf (s. VI), ön söz (s. VII-VIII), sunuş (s. V) ve giriş kısımları (s. 1-7) ile 14 başlık (s. 8-197) sonuç (s. 198), yöresel sözlük (s. 199-213) ve Kaynakça'dan (s. 214) ile oluşmaktadır.

Kitabın “Giriş” (s. 1-7) kısmında öncelikle Karasu Vadisi'nin coğrafi konumundan bahsedilmiş, ardından bu bölgenin tarihi ve Türklerin bu bölgedeki hâkimiyeti ve göç süreçleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Bu kısımda numaralandırılmadan verilen “Karasu'nun Sesi” (s. 6-7) adlı kısım eserde (Aydın 2024: 6) “*Bir başka deyişle ‘Karasu’nun sesi’nde ifadesini bulan, Anadolu kültürünün ‘suyun ötesi’ne olan yansımadır*” ifadesi ile başlamakta ve bu kısımda Fustana yöresi halk oyununun özelliklerinden, oyunun nasıl icra edildiğinden bahsetmiş ve Haydar Havası, Köroğlu Havası, Üç Ayak, Kuşak Havası, Kasap Havası, Ağır Hava gibi halk oyunu ezgileri aynı zamanda oyun adı olarak da karşımıza çıkar. Bunlar kırık ezgilerdir. Bu da bilinen bir şey olduğu için “yöredeki var olan halk oyunu ezgilerine yer verilmiştir.” yer vermiştir.

Harf sıralamasıyla yapılan tasnifte kitabın ilk bölümü “Fustana Türküleri” adını taşımaktadır (s. 8-46). Fustana ve çevresinde söylenen türkülerin şekil ve tür özellikleri ile konuları ve icra edilirken kullanılan çalgılar ile icra ortamları hakkında kısa bilgiler verildiği bu bölümde yazarın derlediği 17 türkünün sözlerine yer verilmiştir. Bu türkülerin hikâyeleri, kaynak kişileri ve notaya geçirilmiş kopyalarının verildiği bu kısımda yer alan türkülerin adları şunlardır: Fustana'nın Çeşmeleri İki Bomba Sesi Duyuldu: Havale Süleyman'ın Vurulması, Sülmanım, Dedem Mehmet Ali Girbev ve Kemal Paşa Türküsü, Yaşa Kemal Paşa Yaşa, Yemen Türküsü: Züverim, Garıpların İnce Memet'i, İnce Memet, Dramalı Kumita Hasan, Sıdıkam, Rüküşüm, Kemilem, Hasta Kızın Türküsü: “İrnikli bi türki yırladı”, Yusufum, Uyan Alim, Macır Ayşem, Hvostyane'de Bir Gece.

Kitabın sonraki on bölümü ayrı ayrı başlıklarda “Maniler”, “Atasözleri”, “Dilek ve Dualar”, “Beddualar”, “Övgüler”, “Sövgüler”, “Yeminler”, “Deyimler”, “Tekermeler” ve “Bilmeceler” (s. 48-59) şeklinde sıralanmıştır. Bu bölümlerde derleme süreci ve verilerin analizi hakkında bir değerlendirme yapılmadan sadece metin örneklerine yer verilmiştir. Bunlardan birkaç atasözü ve deyim örnek olarak vermek gerekirse: “Aç ayı kalgımaz; Argancıdan irişi daha pahalı; Düşünmeyen baş tenişire yakışır; Elinen ver, ayağanlen ara; Gözün güzelse sürme çek” ile “İfrıt olmak; İşok olmak; Kuşak çözmek; Ligaları Akmak; Ne iyisi?; Çıkrık iğnesi; Yokuş başına yem asmak” gibi (Aydın 2024, s. 50-51-54-56).

Kitabın on ikinci bölümü “Yerel İnanışlar” (s. 59-62) adını taşımaktadır. Bu bölümde Fustana bölgesinden derlenen inanış ve uygulamalar ile bu inanış etrafında oluşmuş bazı efsaneler de bu bölümün ilgili kısımlarında verilmiştir.

Bu kısımda yer alan veriler kitabın sonraki bölümü olan “Efsaneler” başlığı altında yeniden verilmemiştir. Bu inanışlardan bazıları: “Ağırlık Çiğnemesi, Avlu Kapısının Önünü Süpürmek, Boğaz Ağrısı, Çiçek Nene, Çocuğa Gömleğini Giydirmek, Dırakus Çıkması, İnsan Üstünde Dikiş Dikilmesi, Samanyolu, Sevda Büyüsü, Süt Kaçması, Ternekli, Yeni Ay, Yılan Sokması, Yılanların Düşmanlığı”dır (Aydın 2024, s. 59-62).

Kitabın on üçüncü bölümü “Efsaneler” (s. 62-76) adını taşımaktadır. Bu bölümde Mesta Karasu Vadisi’nde anlatılan efsaneleri derlemiştir. Bu bölümde “Tersine Çakılan Nallar, Ata Mirasımız Fustana ve Debren Ovası Kavakları, Kız Kayası, İşte Bir Aşk Hikayesi: Ferhat ile Gisela (Şirin), Tek Başına Bir Ordu Durduran Asker: Şehit Türbesi, Bogolin Köprüsü, Ayılar İnsanlardan Halk Olmuş Derler” adlı 7 efsane metnine yer verilmiştir.

“Memleket Masalları” (s. 76-184) adlı on dördüncü bölümde Fustana ve çevresinin coğrafi konumuna ve bu bağlamda kültürel etkileşimin anlatılara yansımından bahsedilmiştir. Yazarın Fustana bölgesinde var olan hikâye anlatıcılığının ne zaman, kimler tarafından icra edildiği de bu bölümde ele alınmıştır. Yine bu bölümde “Pata, Tıngır Mingır Paçeciğim, İnce Belli Neslihan Hanım’la Sülüman Ağa, Deli Osman Efe, Papaz Kaçtı, Kralı Çalan Hırsız vd.” adlarla anılan 23 masala yer verilmiştir. Bu masalların çoğu Fustana’da derlenmişse bir kısmı aynı bölgede yer alan Blatska ve Nevrekop’ta da derlenmiştir. Masalın nerede ve kimden derlendiği hakkındaki bilgiler başlığın hemen altında belirtilmiştir.

Kitabın son bölümü “Nasrettin Hoca Bir Gün” (s. 184-197) adını taşımakta ve bu bölümde yazar tarafından aynı bölgede derlenen 11 fıkra metni bulunmaktadır. Bunlar arasında “Sana Da Kıyamete Kadar Gülsünler, Hoca’nın Karısı, Fincancı Katırlarını Ürkütmeyin, Nasrettin Hoca ile Hiter Peter vd.” fıkralar vardır.

Kitabın Sonuç (s. 198) kısmında Mesta Karasu Vadisi ve Fustana bölgesinde yapılan alan çalışması ve derlenen halk bilgisi ürünlerinden yola çıkarak bu bölgenin Anadolu’nun mikro ölçüde yansımaları çıkarımı yapılmıştır.

Kitabın “Yöresel Sözlük” (s. 199-213) kısmında yerel ağızda kullanılan kelimelerin Türkiye Türkçesinde olan anlamlarını verilmiş son kısım olan “Kaynakça” (s. 214) ise çalışmada kullanılan yazılı kaynaklar verilmiştir. Ancak sözlü kültür unsurlarının derlendiği ve her metnin başında verilen sözlü kaynaklar hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Bu da sözlü kaynaklardan alınan verilerin analizini zorlaştırmaktadır.

Sonuç olarak değerlendirmek gerekirse Necil Şükrü Aydın tarafından hazırlanan ve Bulgaristan’ın Karasu bölgesinde yaşayan/yaşamış olan Türklerin sözlü kültür unsurları ile halk bilgisi ürünlerinin derlendiği “*Karasu’nun Sesi: Mesta Karasu Vadisi Sözlü Kültürü*” adlı bu çalışma genelde Balkan Türkleri

özelde ise Bulgaristan Türkleri kültür araştırmacılığı açısından son derece önemli bilgi ve veriler sunmaktadır.

Kaynakça

Akgün, A. (2024). *İzmir'in Balkan Göçmeni Edepleri (İnceleme ve Metinler)*. Ankara: İKSAD.

Akkayan, T. (1979). *Göç ve Değişim*. İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Aydın, N. Ş. (2024). *Karasu'nun Sesi Mesta Karasu Vadisi Sözlü Kültürü*. İzmir: KIBATEK.

Etik Beyan ve Açıklamalar:

1. Bu makalenin yazar(lar)ı, etik kurul iznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
2. Bu makalenin yazar(lar)ı, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uydıklarını kabul etmektedir.
3. Bu makalenin yazar(lar)ı, kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf gibi bütün belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
4. Bu makalenin benzerlik raporu bulunmaktadır.